

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ КАТЕГОРІЇ «ЗВОРТНИЙ МАТЕРІАЛЬНИЙ ПОТІК»

© Дзюбіна К.О., 2011

Сучасна світова економічна література не дає єдиного тлумачення категорії «зворотний матеріальний потік» (ЗМП). Це пояснюється тим, що поняття «логістичний потік» загалом та «матеріальний потік» зокрема трактуються по-різному. Визначення подальших напрямів формування цього терміну залежить від розуміння його змістовного наповнення. Враховуючи об'єктивну реальність функціонування зворотних матеріальних потоків у діяльності підприємств [1], визначення даної категорії має не лише наукове, а й практичне значення. Розуміння сутності та змісту ЗМП дасть змогу сформулювати інструментарій управління ЗМП на засадах функцій менеджменту, врахувати особливості даного виду матеріального потоку з метою впорядкування (за якісними та кількісними показниками) та надання йому характеру однонаправленості.

Під терміном «потік» ми будемо розуміти велику масу, кількість чого-н., що рухається в одному напрямку [2]. З метою детального дослідження сутності категорії «ЗМП», доцільно розглянути трактування терміну «матеріальний потік» різними авторами (табл. 1).

Вітчизняна література, присвячена управлінню матеріальними потоками та логістичному розвитку підприємств, практично не містить тлумачення сутності категорії «зворотний матеріальний потік» та не виділяє його як окремих різновидів в класифікаціях матеріальних потоків. Дослідження джерел [3 - 11] показало, що управління матеріальним потоком здійснюється лише в контексті його прямого руху (від джерела виникнення до джерела споживання). При цьому управління матеріальними потоками відображає діяльність суб'єктів та рух об'єктів на шляху руху матеріального потоку від первинного джерела сировини до кінцевого споживача готової продукції. За логістичного підходу до управління підприємством управляючі дії додаються з боку єдиної логістичної системи управління до такого об'єкта управління як наскрізний матеріальний потік. Ці управляючі дії формуються, враховуючи загальні цілі та критерії ефективності логістичного ланцюга. З позицій реверсивної (зворотної) логістики, окрім класичного матеріального потоку, на підприємстві виникає ЗМП, а отже його може бути виділено як окремих об'єкт управління [12, 13].

Таблиця 1

Підходи до наукового визначення категорії «матеріальний потік»

Автори	Визначення
1	2
Гаджинский А. М. [3]	Вантажі, деталі, товарно-матеріальні цінності тощо, розглянуті в додаванні до них різних логістичних операцій і віднесені до часового інтервалу.
Иоффе Р.В. [4]	Сукупність вантажів, деталей, товарно-матеріальних цінностей, яка розглядається в процесі прикладання до неї різних логістичних та технологічних операцій.
Кальченко А. Г. [5]	Взаємозв'язки усіх процесів й операцій, пов'язаних з добуванням, обробкою, переробкою, складуванням, транспортуванням і розподілом вантажів у сфері матеріального виробництва, на промислових підприємствах, в цехах, на виробничих дільницях.
Ларіна Р.Р. [6]	Сукупність товарно-матеріальних цінностей, які розглядаються на часовому інтервалі в процесі застосування до них різних логістичних операцій
Лукинський В.С. [7]	Ті, що знаходяться в стані руху матеріальні ресурси, незавершене виробництво, готова продукція, до яких застосовуються логістичні операції і функції.
Огієнко С.О., Дзьобко І.П. [8]	1) Сукупність вантажів, деталей, товарно-матеріальних цінностей, розглянутих у процесі додання до неї ряду логістичних (транспортування, складування) і технологічних (механообробка) операцій; 2) Продукція, розглянута в процесі додання до неї різних логістичних операцій і віднесена до певного тимчасового інтервалу;

	3) Рух матеріальних ресурсів, незавершеного виробництва й готової продукції, до яких застосовуються логістичні операції й (або) функції, пов'язані з фізичним переміщенням у просторі: навантаження, розвантаження, перевезення, сортування, консолідація, розукрупнення й т. п.
Окландер М. А. [9]	Сукупність сировини, матеріалів, напівфабрикатів, комплектуючих виробів, які рухаються від постачальників, у вигляді предметів праці надходять у виробничі підрозділи підприємства і, перетворюючись там на готові продукти праці, через канали фізичного розподілу доводяться до споживачів. Циркуляція охоплює надходження матеріальних ресурсів на склад, переміщення їх до цеху на початкову операцію, транспортування незавершених продуктів праці в межах цеху, між цехами і, наприкінці, після закінчення всіх операцій переміщення готових продуктів праці за межі підприємства у сферу споживання
Родников А. Н. [10]	Продукція, що розглядається в процесі додавання до неї різних логістичних операцій (транспортування, складування тощо) і віднесена до часового інтервалу
Семененко А.И., Сергеев В.И. [11]	Матеріальні ресурси, незавершена та готова продукція, що знаходяться в русі та до яких застосовують логістичні операції та (або) функції, що пов'язані з фізичним переміщенням в просторі: завантаження, розвантаження, перевезення, сортування, консолідування, розукрупнення та ін.

Проаналізувавши вищенаведені положення нами запропоновано таке визначення економічної категорії «зворотний матеріальний потік» - це сукупність потоків сировини, незавершеного виробництва, готової продукції, віднесені до визначеного часового інтервалу та направлені в напрямку від джерела їх споживання до джерела їх утворення з метою відновлення цінності, повторного використання або переробки. Сферами виникнення ЗМП на підприємстві можуть бути система розподілу або постачання, тобто рух товарів, фінансів та інформації в напрямку, протилежному нормальній розподільчій та постачальницькій діяльності підприємства. Повернення готової продукції та використання вторинної сировини в діяльності підприємств стає все більш актуальним. Це пов'язано з підвищенням культури споживання, обізнаністю споживачів, з впровадженням соціальної та юридичної відповідальності підприємств-виробників, актуалізацією проблем захисту навколишнього середовища.

Необхідно також зауважити, що відсутність єдиного тлумачення категорії ЗМП пов'язана з проблемою розроблення стандартизованої економічної термінології. Досліджуючи питання визначення сутності ЗМП, нами було встановлено суттєві розбіжності сутності понять утилізація, рециклінг, відновлення вартості, повторна переробка тощо. Тому нагальною є уніфікація та стандартизація не лише існуючих економічних словників, але і утворення нових термінів, які на сьогодні є запозиченими з іншомовних джерел.

1. Дзюбіна К. О. Обґрунтування необхідності управління зворотними матеріальними потоками промислового підприємства // –Modern trends in scientific thought development ”: materials digest of the second International Scientific Conference (January 31 – February 14, 2011, Kiev, London). – Odessa: InPress. – 280p. 2. Сучасний тлумачний словник української мови: 65000 слів/за аг. Ред.. д-ра філол. наук, проф. В.В. Дубічинського. – Х.: ВД «ШКОЛА», 2006. – 1008с. 3. Гаджинский А. М. Логистика : [учебник для высших и средних специальных заведений]. /Гаджинский А.М. – М. : Маркетинг, 2001. – 396 с. 4. Иоффе Р. В. Транспортная, производственная и информационная логистика. – М.: Изд-во Современного государственного университета, 1999. – 57с. 5. Кальченко А. Г. Логистика: Підручник. - К.: КНЕУ, 2003. - 284 с. 6. Ларіна Р. Р. Логистика: Навчальний посібник. - Д.: ВІК, 2005.- 335с. 7. Модели и методы теории логистики / [под ред. В. С. Лукинського]. – 2-е изд., – СПб. : Питер, 2007.– 448 с. 8. Глосарій логістичних термінів [Текст] : [навч. вид.] / [уклад. С. О. Огієнко, І. П. Дзьобко] ; Харк. нац. екон. ун-т. - Х. : Вид-во ХНЕУ , 2009. - 59 с. 9. Окландер М. А. Логистика : [підручник]. / Окландер М. А. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 346 с. 10. Родников А. Н. Логистика: Терминологический словарь / Родников А. Н. – [2-е изд.]. – М. :ИНФРА-М, 2000. – 352 с. 11. Семененко А.И., Сергеев В.И. Логистика. Основы теории: Учебник для вузов. – СПб.: Издательство «Союз», 2003. – 544с. 12. Зуева О. Н. Реверсивная логистика в управлении запасами. // Журнал Байкальского государственного университета экономики и права. Известия ИГЭА. - 2009. - №1 (63) – с.107-111. 13. Fundamentals of Logistics Management. Douglas M. Lambert, James R. Stock, Lisa M. Ellram. – McGraw – Hill – 1997.- 640p.